

GÖZ AĞACI

@doganalpdemir

Doğın Alpaslan Demir

24 Eylül 2019
Bornova

Not: Bu yazı ilk kez <https://doganalpdemir.com/2019/09/24/goz-agaci/> internet sayfasında yayınlanmıştır.

Bir üniversite rektörünün 20 yaşında kanserden ölen bir genç kız için yaptığı şu açıklamayı ilk okuduğumda çok şaşırılmamıştım.

“Seküler dünyasallaşma rüzgârına kapılmasaydı, dinlerin teselli gücünden faydalansaydı hastalığı düşman gibi görmezdi!”

Aslında bir camide imam olması gerekirken “yürü ya kulum” yöntemiyle önce profesör sonra da rektör olan bir ilahiyatçının fikriyatının bu doğrultuda olması şaşırtıcı olmazdı. Nedir, adını zikretmeye bile gerek duymadığım rektörün psikiyatri profesörü olduğunu öğrenince ne yalan söyleyeyim yerimden zıpladım. Biraz fazla zıplamış olacağım ki kendimi 1000 yıl hatta biraz daha öncesinin Bağdat kentinde buldum. Bu yazımda sizi 12 asır öncesine götüreceğim, Abbasi devrinin Bağdat’ına. İlginizi çektiyse buyurun, başlıyoruz.

Geleneksel tarih anlatımı, 8. ve 9. yüzyılları Abbasi İmparatorluğu’nun doruk noktası olarak tanımlar. Dicle nehri yanında inşa edilen Huld Sarayı’nın görkem ve ihtişamı olağanüstüdür. Tarihçi Taberi, sarayın içinde pembe çiçekli ağaçlarla kaplı bir iç bahçe olduğunu, bahçede gül rengi halıların bulunduğunu, gül rengi giysiler içindeki hizmetçilerin hizmet ettiğini anlatır. Bu dönemin en tanınmış halifesi olan Harun Reşit, müminlerin emiri, altın iplerle dokunmuş, ilmikleri arasında inciler bezenmiş halılar, altından yapılmış avizelerle donatılmış görkemli sarayında yaşamaktadır. Bütün bu debdebe dolu yaşam formunun içine İslam nasıl ve neresine sığmıştır sorusunun cevabı bu yazıda yok. Şimdi **şapla şekeri birbirine karıştırmadan** dikkatle okuyalım.

Abbasiler döneminde tıp alanında büyük bir gelişme kaydedildiğini net olarak biliyoruz. Öncelikle Grek tıbbı olmak üzere Hint, İran, Mısır tıbbına ait kaynaklar ve bilgi birikimi bu dönemde başta Bağdat olmak üzere tüm Abbasi kentlerinde toplanmaya başlamıştır. Aynı zamanda çevirmenlik de yapan dönemin hekimleri tarafından çok sayıda tıp kitabının çevirisi yapılmıştır. İran’ın güneyinde yer alan ve bir dönem bilim ve kültür merkezi niteliği taşıyan Cündişapur kentinde Yahudi, Hristiyan, Süryani, Yunanlı, İranlı ve Müslüman hekimlerin birlikte çalışmaları tıp alanındaki gelişmeye muazzam bir ivme kazandırmıştır. İslam dini, ölen insanların

vücudu üzerinde teşrih¹¹ yapılmasına izin vermese de bazı hekimlerin cellatlara rüşvet vererek satın aldıkları cesetler üzerinde çalışma yaparak veya bu açığı İslam dışı inançlara sahip hekimler yoluyla kapatmaları mümkün olmuştur. Göz üzerinde çalışan ünlü Süryani hekim İbn Mâseveyh, Halife Mu'tasım'a Sudan'dan hediye olarak gönderilen bir maymundan gözün anatomik yapısını anlamak için yararlanmıştır. İbn Mâseveyh bu alandaki çalışmalarını 836 yılında göz hastalıkları üzerine yazdığı bir kitapta yayınladı. Onun öğrencisi olan Huneyn b. İshâk'ın "el-Aşr Makâlât Fi'l Ayn" adlı göz hastalıklarına ait kitabı, dönemin çok önemli bilimsel yapıtları arasında sayılmaktadır. Bu gelişmeler ışığında 10. yüzyıla gelindiğinde Bağdat'ta bir göz hastalıkları hastanesi kurulmuş olması şaşırtıcı değildir.

Abbasi döneminin önemli hekimlerinden İbn-i Sina (980- 1037) Kaynak Vikipedi.

13. yüzyıla geldiğimizde Ortadoğu büyük bir Moğol istilasına uğradı. Bazı Türk tarihçilerinin “bizim oğlan” saydıkları Cengiz Han ve onun ölümünden sonra yerini alan oğul ve torunlarının idaresindeki ordular, hemen hemen tüm Ortadoğu coğrafyasındaki kentleri yakıp yıkmış, yüzbinlerce insanı öldürmüşlerdir. Cengiz’in torunu Hülagü, 1258 yılında Bağdat’ın kapısına dayanmıştır. Şehri ele geçiren Moğollar, 500 yıllık Abbasi dönemine ait sarayları, eğitim, kültür ve bilim merkezlerini, rasathane, kütüphane ve hastaneleri yağmalamış, yakıp yıkmışlar, tüm kitapları yok etmişlerdir. Yıkılanlar arasında Bağdat’ın ünlü göz hastanesi de bulunmaktadır.

Moğol ordusunun Bağdat’ı kuşatması. Kaynak: Vikipedi.

Tarihte nokta işareti yoktur, olsa olsa virgüller ve noktalı virgüllerle sürüp gider. Aradan yüzyıllar geçer, Bağdat İslam dünyasının büyük şehirlerinden biri olmayı sürdürür. Nedir, Bağdat’ın ünlü göz hastanesinin yıkıntıları bile toprağın derinliklerinde kalmıştır. Göz hastanesinin yerinde yeller esmektedir, bu yeller bir ulu ağacın tohumunu taşır getirir oraya. Ağaç büyür, gövdesinde derin yarıklar açılır. Günlerden bir gün, ağacın üzerindeki yarıklardan birini akli evvelin teki göze benzetir, göz ağacı derler adına. Kitapları yakılan göz hastalıklarının bilimi yok edilmiş ama halkın inançlarına, hurafelerine sızmıştır. Göz hastanesinin yıkıntıları

üzerindeki ulu ağacın dallarına çaputlar asılmaya başlar. Uyanık bir bezirgân türeyiverir göz ağacının dibinde, okuyup üfleyip çaput satar gözleri için derman arayanlara. Dört bir yandan akın akın gelen göz hastalarının tesellisi olmuştur göz ağacı^[iii].

Gün gelir, göz ağacının dibine çöküp, okuyup üflediği çaputları satan bezirgân, Türkiye diye bir ülkede üniversite rektörü olur.

Ne dersiniz, bu üfürükçü bezirganları sepetlemenin zamanı gelmedi mi?

KAYNAKLAR

1-Andre Clot, *Harun Reşid ve Abbasiler Dönemi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2007.

2-Bernard Lewis, *Tarihte Araplar*, Düşün Yayınları, 2015.

3-Doğan Alpaslan Demir, *Binbir Gece Masallarında Korku Öğeleri*, Mukavemet Dergisi, Sayı 1, Mart 2017.

4-Taner Yıldırım, *Ahmet Altungök, Abbasiler döneminde İslam Tıbbı ve toplum sağlığı*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 25, Sayı: 2, Sayfa: 269-295, Elazığ-2015.

5-Vikipedi, *Bağdat kuşatması maddesi*. (Görsel)

6-Vikipedi, *İbn-i Sina maddesi*. (Görsel)

7-İslam Ansiklopedisi, *Yuhanna Mâseveyh maddesi*, yazarı M. Cüneyt Kaya, Cilt 43, Sayfa 582.

Kapak görseli Pixabay internet sitesinden alınmıştır. Resim [Ursula Schneider](#) tarafından Pixabay'a yüklendi

DİPNOTLAR

ii) Teşrih: Otopsi, anatomik inceleme.

iii) Göz hastanesinin yıkıntıları üzerindeki bir ağacın dilek ağacı haline gelmesini ünlü Ortaçağ tarihçisi Umberto Eco'nun bir makalesinde okudum. Ama okuduğum kitabı hatırlamıyorum. Kaldı ki Umberto Eco'nun dilek ağacı metaforunun öyküleştirilmesi bana aittir.

Bu yazıyı kaynak göstermek kaydıyla kısmen, PDF formu üzerinde değişiklik yapmamak kaydıyla tümünü paylaşabilirsiniz.